

HISTORY STUDIES

INTERNATIONAL JOURNAL OF HISTORY

ISSN: 1309 4173 (Online) 1309 - 4688 (Print)

Volume 11 Issue 2, A Tribute to Prof. Dr. Mehmet Ali ÜNAL, April 2019

DOI Number 10.9737/hist.2019.730

Araştırma Makalesi

Makale Geliş Tarihi: 14.01.2019- Kabul Tarihi: 05.02.2019

Atf Künyesi: Alev Duran – Fatma Çalık Orhun, “Macarlar, Macaristan ve Turancılık”, *History Studies*, 11/2, Nisan 2019, s. 557-571

Macarlar, Macaristan ve Turancılık *Hungarians, Hungary and Turanism*

Dr. Alev DURAN – Dr. Fatma Çalık ORHUN
ORCID No: 0000-0003-0995-8090 / 0000-0002-7292-6406
İstanbul Aydın Üniversitesi

Öz: Farsça kökenli Turan kelimesi günümüzde tüm Türk boylarının yaşadığı yer manasında kullanılmaktadır. Bu ideolojik anlamı 19. ve 20. yüzyılda Macar dilbilimciler ve tarihçiler tarafından geliştirilmiştir. Macaristan'da 20. yüzyılın ilk yarısında güçlü bir Turancı ideolojik hava hâkim olmuştur. Bu yüzden Turancılık, Macarlarla özdeşleştirilmiştir. Macar Turancılığı, Avrupa'nın ortasında yalnızlık ve iktisadi sıkıntılarla doğmuş ve güçlenmiştir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Turan düşüncesi dondurulmuşsa da bugün, bu tarihsel ideoloji Macaristan'da tekrar canlanmaya başlamıştır. Ülkedeki AB ve Batı karşıtlığı Turan ideolojisi üzerinden dillendirilmektedir. Bu düşünceler, Macaristan'ın ana muhalefet partisi JOBBİK ve Macar Turan Vakfı tarafından sık sık dile getirilmektedir. Sovyetler Birliği'nin çökmesiyle birlikte Macaristan'daki AB ile entegrasyon süreci, ülkenin mali kriz içerisinde olması ve dış borçlanman, Macaristan'da tekrar “Turan” düşüncesini uyanmasını sağlamıştır. Türkiye'deki Turancılık anlayışı ise biraz daha romantik olmakla birlikte “kardeş Macar” fikri ağır basmaktadır. Macaristan'da Turancı ideolojiye sahip bir parti olarak görülen Jobbik'in söylemlerindeki “Doğu'ya dönüş” ilk bakışta “Batı'dan bir Doğu'ya dönüş” gibi gözükmeyle birlikte, bu söylemin temelinde yatan asıl sebebin Avrupa'da yaşanan ekonomik darboğazdan ve Macar ekonomisinin içinde bulunduğu krizden kaynaklandığını söylemek de mümkündür.

Anahtar Kelime: Macaristan, Turan, Turancılık, JOBBİK.

Abstract: The word of Turan, Persian origin, is used today in terms of the place where all Turkish tribes live. This ideological meaning was developed in the 19th and 20th centuries by Hungarian linguists and historians. In Hungary, in the first half of the 20th century, a strong Turanian ideological air prevailed. Therefore, Turanism is identified with the Hungarians. Hungarian Turanism was born and strengthened in the middle of Europe with loneliness and economic problems. Although the idea of Turan was frozen after the Second World War, today, this historical ideology has begun to revive in Hungary. The anti-EU and anti-Western opposition is expressed through the Turan ideology. These considerations are frequently voiced by Hungary's main opposition party JOBBIK and the Hungarian Turan Foundation. With the collapse of the Soviet Union, the process of integration with the EU in Hungary, the country's financial crisis, and foreign borrowing made it possible to revive the idea of “Turan” in Hungary again. While in Turkey, the idea of Turan is a little more romantic, the idea of “Hungarian sibling” overpowers.

The return to the East in the discourses of Jobbik, seen as a Turanian party in Hungary, is in fact a return to the East from the West. The main reason for this is the economic crisis in Europe and the crisis of the Hungarian economy.

Keywords: Hungary, Turan, Turanism, Jobbik.

Volume 11
Issue 2
A tribute to
Prof. Dr.
Mehmet Ali
ÜNAL
April
2019

Giriş

Turan kelimesi coğrafi bir kavram olarak kullanılmakta, sınırları ile farklı görüşler olsa da genel olarak Altay Dağları, Hazar Denizi ve Tanrı Dağları arasındaki bölgeye tekabül etmektedir. Turan sözcüğü, kavram olarak Farsça bir kökene sahiptir. Bu sözcüğün ortaya çıkışı ile ilgili farklı görüşler bulunmaktadır. Turan sözcüğü en sık olarak İranlı müellif Firdevsî'nin *Şehname*'sinde geçmektedir. Firdevsî Turan sözcüğünü İran sözcüğünün karşıtı olarak kullanmıştır.¹ Turan'ın, İran'ın düşmanı olduğu ve İran'ın doğu tarafında bulunduğunu, iki ülke arasındaki sınırın ise Ceyhun olduğunu ifade etmektedir. Turan'ı bir ırk olarak kavramlaştıran ise ünlü Alman dilbilimci Max Müller'dir. Müller, 1854 yılında yayınladığı *The Classification of Turanian Language* isimli kitabında dünya dillerini -Hint-Avrupa dil ailesi, Sami dil ailesi ve Avrasya dil ailesi- şeklinde üçe ayırarak Turancılığın kökenini ortaya koymuştur.² Her ne kadar bu tanımlama başka dil bilimciler tarafından çürütülmüş olsa da, jeopolitik anlamda var olmaya devam etmiştir. Müller'in bu çalışması dil ve etnografik alanda yapılan önemli çalışmalara da ilham vermiştir.

Macaristan'da Turan terimini coğrafi anlamda ilk kez 1839 yılında kullanan Ferenc Pulszky olmuştur. 1895 yılında ise Géza Nagy, Turan kelimesin(e) "Ural-Altay" ve Orta Asya'daki Hun, Kuman, Macar, Tatar, Kırgız ve Türk göçebe boylarıyla eşdeğer bir antropolojik anlam yüklemiştir. Macaristan'da Turan tabiri, "uzak anayurt ideali" manasında ifade edilmiş ve Ural-Altay ile Fin-Macar halklarının birliğini savunan ideolojik ve siyasi bir terim olarak kullanılmıştır.³ Genel olarak, Turancılığın Macar medeniyeti ve kültürünün Asya kökenlerine yönelmesi olarak yorumlandığı söylenebilir. Macar Turancılık düşüncesinin arkasında, Macar tarihinde uzun bir geleneğe sahip olan eski Orta Çağ Macar Krallığının ihtişamlı dönemine duyulan özlemin yanı sıra, Avrupa ülkelerinin arasında kendilerine bir yer edinmemelerinin de etkisi olmuştur. Macaristan'ın batıya yönelimi tüm yöneticiler tarafından desteklenmiş olsa da bu eğilim birçokları tarafından da sıklıkla sorgulanmıştır.⁴

Turancılık düşüncesi Macaristan'daki Türkoloji çalışmalarının canlanması ve güçlenmesini de sağlamıştır.⁵ 1890'lardan sonra "Budapeşte Turan araştırmalarının Mekke'sidir" denilmektedir.⁶ Turan ülkeleriyle olan birleşme arzusu, Macarları Turanî halklarla ilgili araştırmalar yapmaya itmiştir. Bu araştırmalar sonucunda Turan ülküsü, bütün Türkî lehçe ve dillerin yanı sıra Fince ve Macarcanın da dahil olduğu Ural-Altay dil ailesini de kapsayan yeni bir anlam kazanmış ve Macaristan'da siyasi bir hareket olarak ortaya çıkmıştır. Macar Turancıları İstanbul-Kazan ve Budapeşte-Tokyo eksenleri doğrultusunda siyasi bir birlik kurma gayesinde olmuşlardır.

Macarlar Orta Avrupa'da Tuna-Tisza ırmakları arasındaki topraklara gelip yerleştikten sonra, Alman ve Çek, Slovak, Leh, Rus, Sırp gibi Slav ulusları arasında yurt edinmişler, dil ve kültür bakımından bu milletlerden farklılık arz etmişlerdir. Bu yalnızlıklarını gidermek için de

¹ *Manual on the Turanians and Pan-Turanianism, Compiled by the Geographical Section of the Naval Intelligence Division, Naval Staff, Admiralty*, London: Published by His Majesty's Stationery Office by Frederick Hall at the University Press, Oxford, 1918, s.12.

² Umut Korkut, "Resentment and Reorganization Anti-Western Discourse and The Making of Eurasianism in Hungary", *Acta Slavica Iaponica*, Tomus 38. s.74.

³ Michal Kowalczyk, "Hungarian Turanism. From the Birth of the Ideology to Modernity- an Outline of the Problem", *Historia i Polityka*, No.20 (27), 2017, s.51.

⁴ Krisztina Ungyvary, "Turanism: The "New" Ideology of the Far Right", *The Budapest Times*, 5 February 2012, <http://budapesttimes-archiv.bzt.hu/2012/02/05/turanism-the-new-ideology-of-the-far-right/>, (E. T. 04.01.2019)

⁵ István Zimonyi, "Macaristan'daki Türkoloji Çalışmaları", *Yeni Türkiye Dergisi*, Sayı:43, Yıl:8, Ocak-Şubat 2002, s.46.

⁶ Günay Göksu Özdoğan, "*Turan*"dan "*Bozkurt*"a Tek Parti Döneminde Türkçülük (1931-1946), İngilizceden Çeviren, İsmail Kaplan, İletişim Yayınları, 4. Baskı, İstanbul 2015, s.63.

uzak geçmişlerine yönelmek ihtiyacı duymuşlardır. Osmanlıların Macaristan topraklarından çekilmesinden sonra Hasburg hakimiyetine giren Macarlar, önce Alman baskısı, daha sonra da Slav tehdidi karşısında çareyi eski tarihlerine sığınmakta bulmuşlar ve Hıristiyanlık öncesi tarihlerine yönelmişlerdir.

1. Macarlar ve Macaristan

Macarlar kendilerini “*Magyar*”, ülkelerine ise “*Magyarország*” ismini verirken, Avrupalılar Hunları Macarların ataları olarak kabul ettiği için, onlara “*Hungar*”, ülkelerine ise “*Hungary*” ismini vermişlerdir. *Hungar* kelimesi Türkçe Onogur’dan (On Boy) gelir ve kısaca Macar birliğinin ismi olarak tanımlana bilinir.⁷ Macarlar bugünkü yurtlarına gelmeden önce 5. yüzyılın ikinci yarısında bugünkü Başkurdistan’daki yurtlarından Orta İdil ve Don nehri boylarına gelmişlerdir. Burada aralarında Türklerin de bulunduğu çeşitli boyların karışımından oluşan bir Macar birliği tesis edilmiş, bu oluşum 9. yüzyıl sonlarında doğudan gelen Peçenek baskısıyla iyice batıya kaymak zorunda kalarak bugünkü Macaristan ve *Erdel (Erdély)* bölgesine gelerek yurt tutmuştur. Bu olay Macar tarihinde *honfoglalás (yurt tutuş)* olarak adlandırılmıştır.

Yurt tutuş sonrası Macarlar, Avrupa’nın ortasında Slavlar ve Germen kavimleriyle çevrilmişlerdir. 1000 yılında Hıristiyanlığı kabulleri ile Macar Prensi Vajk adını István olarak değiştirdiği gibi, Macaristan da artık krallık olarak yönetilmeye başlanmıştır.⁸ I. István’ın hükümdarlığında Macarlar tarihlerinin en görkemli dönemlerinden birini yaşamışlar, krallığın sınırları Macarların tarih boyunca sahip olduğu en geniş sınırlara ulaşmıştır.⁹ Tarihleri boyunca krallıkları yıkıldıktan sonra tüm siyasetlerini, tekrar bu geniş topraklara sahip olma üzerine kurmuşlardır. Bu dönemde Avrupa’nın doğu sınırlarının koruyucusu olmuşlar ve doğudan gelen tehlikelere karşı tampon rolü üstlenmişlerdir. Macarlar bu dönemde her ne kadar Hıristiyanlığın kalkını olarak nitelendirilseler ve Avrupa devletleri tarafından orduları kutsansa da Avrupa kültürünün bir parçası olmamışlar, onlara yakın bir imaj çizmekten öteye gidememişlerdir.

1526 yılındaki Mohaç Savaşı’na (*Mohácsi Csata*) kadar da krallık olarak yönetilen Macaristan, daha sonra sırasıyla Osmanlı, Habsburg, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu (İkili Krallık uzlaşma dönemi) idaresi altında yönetilmiştir. Macarların Avrupa kültürü içindeki sıkışmışlık hissi I. Dünya Savaşı sonrasında bağımsızlığını kazandığı sırada ve daha sonra Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği liderliğindeki Doğu Bloğu’na dahil olduğu dönemde de aynı şekilde devam etmiştir. Macaristan bugün; Avusturya, Slovenya, Hırvatistan, Sırbistan, Romanya, Ukrayna ve Slovakya ile çevrilidir ve bu Slav ve Germen denizin ortasında yaşamaya devam etmektedirler.

1.1. Turancılığın Ortaya Çıkışı

Macarlar bugünkü yurtlarına geldikten sonra (*Honfoglalás*) kendilerini Slavlarla çevrilmiş bir şekilde bulmuş ve yeni yurtlarında zaman zaman dışlanmışlık duygusuna kapılmışlardır. Macar tarihinin kilometre taşlarından olan 1000 yılındaki Hıristiyanlığı kabulleri de Avrupa’yla aralarındaki farklılığı ortadan kaldıramaya yetmemiştir. Her ne kadar Avrupa toplumunun bir parçası olsalar da, Avrupa halklarıyla aralarında olan kültürel farkı göz ardı edememişlerdir.

⁷ Bu konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Gyula Németh, *A Honfoglaló Magyarország Kialakulása*, (Yurt Tutan Macarlık) Budapest 1930, s.176-182.

⁸ Ferenc Eckhart, *Macaristan Tarihi*, Macarcadan Çeviren: İbrahim Kafesoğlu, 2. Basım, TTK, Ankara 2010, s.21-22.

⁹ *Age*, s.27-28.

Slav denizinde boğulmamak için, Macarları ve Macaristan'ı ayakta tutma mücadelesine girişmişlerdir.

Macarların Osmanlı hâkimiyetinden tamamen ayrılmasından sonra Habsburgların idaresine girmesiyle Viyana yönetimine karşı ilk güçlü milliyetçilik hareketlerine başlamış ve kökenlerine olan “doğuculuk” düşüncesi de gittikçe güçlenmiştir. Milliyetçilik hareketleri genellikle imparatorluk içinde geri kalmış topluluklarda ortaya çıkmasına rağmen, Macarlar geri kalmış bir topluluk olmamalarına ve herhangi bir ekonomik sömürüye tabi tutulmamalarına rağmen Habsburg yönetimine karşı mücadele etmeye başlamışlardır.¹⁰ Macarlar önce Viyana yönetimi tarafından Germanizationa maruz bırakılmışlar, daha sonra da Macaristan'da hâkim olacak olan Slav tehdidi algısı ile mücadele etmek durumunda kalmışlardır. Özellikle 1848 İhtilali sırasında Slavların Habsburglara yakın durması, daha sonra da ihtilal sırasında rekabet içerisindeki Rusya ve Avusturya'nın Macarlara karşı birlikte hareket etmeleri, Macarların zihninde ciddi bir Slav tehdidi yaratmıştır. Pan-Germenizm düşüncesinin yanına artık Pan-Slavizm düşüncesi de eklenmiştir.¹¹ Bu durum Macarları “Egyedül vagyok!” (Avrupa'da yalnızız) psikolojisiyle köklerini aramaya itmiştir.

Macarların Slav denizinde var olma çabaları daha Orta Çağ'dan itibaren görülmeye başlanmıştır. Macar tarihçi ve yöneticiler Hunlar ve Attila'yı ataları olarak kabul edip, Macaristan'ın Hunlar tarafından kurulduğunu ifade ederek(,) devletleri için yeni bir ulusal kimlik yaratmaya çalışmışlardır.¹² Bu Hun-Macar ortak köken birlikteliği 13. yüzyıldan itibaren görülmeye başlanmıştır. “Hunor és Magor” veya “Csodaszarvas” adlı iki kardeşten geldikleri hikâye edilmiştir.¹³ Simon Kézai'nin 1283 dolaylarında yazdığı tahmin edilen *Gesta Hungarorum* ve daha sonraki kronikler bu efsane ile başlatılmıştır.¹⁴ Macar Kralı Matthias Corvinus, (*Mátyás király*) Attila'nın ataları olduğunu iddia ettiği gibi, Janos Thuróczi¹⁵ de *Chronica de gestis Hungarorum* (1488)'de Attila'nın tıpkı Corvinus gibi aydın bir yönetici ve başarılı bir general olduğunu ifade etmiştir.¹⁶

Birçok araştırmacı daha bu dönemde Macarları Türk ve Hunlarla birlikte anmaya başlamıştır. Macarlığın kökeninin nereye dayandığının henüz tam olarak bilinmediği dönemlerde Macarların atalarının izlerini araştıranların başında Domonkos mezhebine mensup bir rahip olan keşiş Julianus gelmektedir.¹⁷ Julianus daha 1237'de “büyük Macaristan”ı aramak için yolla koyulmuştur.¹⁸ Daha sonra 14. yüzyılda Gregorius de Hungaria (Gergely barát/Magyarországi Gergely) isimli bir keşiş Macarların köklerini Moğol kabilelerinde aramak için yola düşmüştür.¹⁹

Daha sonra kökenleri aramaya gidenlerin arasında Sándor Körösi Csoma (1784-1842)'yı görmekteyiz. Ünlü Macar bilim adamı Csoma²⁰, Macarların kökenini bulmak, Macar tarihi ve

¹⁰ Umut Özkırmı, *Milliyetçilik Kuramları*, Doğu Batı, 7. Basım, Ankara 2017, s.112-113.

¹¹ *Age*, s.64.

¹² Korkut, agm, s.74.

¹³ Eckhart, *age*, s.1-2.

¹⁴ Nizam Önen, *İki Turan Macaristan ve Türkiye'de Turancılık*, İletişim Yayınları, İstanbul 2005, s.51; Ayşe Öz, “Orta Çağ Macar Kroniklerinde Hun-Macar Akrabalığı”, *DTCF Dergisi*, 57/2, 2017, s.1475-1478.

¹⁵ 1435-1489 yılları arasında yaşamış Macar tarihçi.

¹⁶ Korkut, agm, s.74.

¹⁷ http://www.magyarszemle.hu/cikk/julianus_barat, (E. T. 04.01.2019).

¹⁸ Altay Tayfun Özcan, “Macar Papaz Julian'ın 1237 Tarihli Moğol Raporu”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, Ankara 2010, S. 48, C. 29, s. 89-99.)

¹⁹ <http://lexikon.katolikus.hu/G/Gergely%20barat.html>, (E. T. 05.01.2019).

²⁰ *Sándor Körösi Csoma*, 1784 yılında, bazı araştırmalara göre ise 1787 ya da 1788'de Transilvanya'nın Haromszék bölgesinde Kőrös köyünde bugünkü Chiurus Romanya sınırları içinde doğmuştur. 1784 yılında Hindistan'da vefat eden ünlü filolog, tibetoloji biliminin kurucusudur. En büyük hayali bir doğu seyahatiyle Macar kavminin

diliyle ilgili gizli kalmış konuları ortaya çıkarmak için Doğu'ya yönelerek burada araştırmalar yapmıştır.²¹ Eğitim hayatının başlarında kolej yıllarında Nagyenyed'deki profesörlerden Macarların Asya kökenli olabileceklerini öğrenmiş, bu düşüncesi Göttingen Üniversitesi'ndeki araştırmalarının akabinde daha da güçlenmiştir. Körösi Csoma Asya tarihine ait kaynakları araştırdıktan sonra, bir profesörden Macarların Batı dillerinde *Hungarian, Ungar, Hongrois* adlarıyla anılmasının sebebinin, İç Asya'daki Uygurların adıyla ilgili olabileceğini duymuş, öğrendiği bilgilerin merakını körüklemesi ile birlikte maceralı bir bilim yolculuğuna çıkmıştır.²² Körösi Csoma'nın Macarların kökenini araştırırken ortaya koyduğu eser, şarkiyat tarihine tabiri caizse adını altın harflerle yazdıracak kadar değerlidir. Ayrıca Csoma'nın Macarların anayurtları ile ilgili çalışmaları Macaristan'da yeni bir akımın ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu vesile ile Doğu'daki yurtlarına *Turan* adını veren Macarlar, ilk yurtlarının tarihine büyük bir ilgi duymaya başlamışlardır.

Turan araştırmalarının en önemli şahsiyeti olduğuna inanılan isim Csoma'nın halefi ise Ármin Vámbéry (1832-1913)'dir.²³ Vámbéry'nin 1860'ların ilk yarısında Orta Asya'ya gerçekleştirdiği seyahat, onu Avrupa çapında büyük bir şöhrete ulaştırmıştır.²⁴ Vámbéry'in çabalarıyla 1870 yılında Budapeşte Üniversitesi'nde Türkoloji kürsüsü kurulmuş ve Vámbéry de kürsünün ilk başkanı olmuştur. Vámbéry Macarların hem dil hem de ırk bakımından Türklerle akraba olduğu görüşünü savunmuştur. Vámbéry'nin Türk-Macar dil akrabalığı üzerine yapmış olduğu çalışmaları arasında 1882'de yayımladığı *A Magyarok Eredete*²⁵ (*Macarların Kökeni*) isimli eseri birçok tartışmaya öncülük etmiştir. Bu eserinde Macarcanın karışım bir dil olduğunu, Macar halkının başlangıçta Fin-Ugor ve Türk-Tatar karışımı bir dile sahipken, daha sonraki dönemlerde Türklere daha fazla yakınlık kurarak, kültürel, siyasi ve etnik etkileşimlerle onlara yakın bir karakter gösterdiklerini söylemiştir.²⁶ Vámbéry'nin bu tezi akademi camiasında bir savaşa yol açmıştır: *Ugor-Türk Savaşı (Ugor- Török Háború)*.²⁷ Ugor-Türk Savaşı, 19. yüzyılda Türkoloji çalışmalarının hazırlanmış olduğu zeminden doğmuştur. Macar Türkoloji'sinin kurucusu sayılan Vámbéry, Macarca ve Türkçe arasındaki akrabalığın yanı sıra ırk akrabalığını da öne sürmüştür.

Türkoloji çalışmaları sayesinde diğer bir araştırma zemini olarak da Fin-Ugor araştırmalarının ivme kazandığını görmekteyiz. Fin-Ugor çalışmalarını yürüten ekolün başında ise Pál Hunfalvy (1810-1891) ve József Budenz (1836-1892) gelmiştir. Vámbéry'nin Türkçe ile Macarca arasındaki bağlara ilişkin savlarını eleştiren ve bu görüşe karşı çıkan József Budenz, Macar dilinin bir Fin-Ugor dili olduğu görüşünü savunmuştur. Budenz, *Magyar-Ugor*

Asya'daki akraba halklarını bulmak olan gezgin filolog, bu amaçla 1821'de sahte kimliklerle araştırmasına başlamak üzere yolculuğa çıkmıştır. Tibetoloji bilimini kuran, Tibet dilbilgisini çözen, ilk Tibet sözlüğünü hazırlayan dil bilimcidir. Bkz. "Körösi Csoma Sándor", *Magyar Tudományos Akadémia*, <http://csoma.mtak.hu/hu/index.htm>, (E. T. 05.01.2019).

²¹ "Körösi Csoma Sándor", *Magyar Tudományos Akadémia*, <http://csoma.mtak.hu/hu/index.htm>, (E. T. 05.01.2019).

²² Önen, *age*, s. 49; Lajos Ligeti, *Bilinmeyen İç Asya*, (Çev. Sadrettin Karatay), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1986, s.177-182.

²³ Hasan Eren, "Armin Vambéry", *Türklük Bilimi Sözlüğü – I. Yabancı Türkologlar*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu Yayınları, S. 705, Ankara 1998, s.326-328.

²⁴ István Vásáry, "Bilim Adamı Ármin Vámbéry", Çev. Alev Duran, *Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 2, S. 1, s. 12-24.

²⁵ Detaylı bilgi için bkz. Ármin Vámbéry, *A Magyarok Eredete*, (Macarların Kökeni), Budapest 1882.

²⁶ Ármin Vámbéry, *A Magyarorság Bölcsőjénél, A Magyar-Török Rokonság Kezdeté És Fejlődése*, (Macarların Beşiğinde, Macar-Türk Akrabalığının Doğuşu ve Gelişimi), Atheneum, Budapest, 1914, s. 5-8.

²⁷ János Pusztay, *Az Ugor-Török Háború Után*, Magvető Kiadó, Budapest 1977; Melek Çolak, "Türk-Macar İlişkileri Çerçevesinde Macar Türkolojisi ve 'Ugor-Türk Savaşı', *IV. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildirileri*, Ed. M. Naci Önal, C. 1, 22-24 Aralık 2011 Muğla, s.530.

Összehasonlító Szótár (Macarca-Ugor Karşılaştırmalı Sözlük) (1873-1881) adlı eserinde Macar ve Ugor dilleri arasında 996 ortak kelimeyi karşılaştırmıştır. Bu bağlamda Budenz'in, çalışmalarında Macar dili ile Fin-Ugor dilleri arasındaki ilişkilerin ve benzerliklerin incelediği görülmektedir. Bugün hâlâ dil ile ilgili çalışmalar ve tartışmalar devam etse de ortak nokta olarak Macarların, Türk ve Ogurların karışımıyla biçimlendiği yani Turanî kökene sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır.²⁸

Vámbéry'nin ileri sürdüğü Ural-Altay teorisi, Macaristan'da Turancı hareketin ortaya çıkmasında büyük bir rol oynamış, Vámbéry de Turan'ı etnografik bir terim olarak Macar kamuoyuna tanıtan kişi olarak tarihe geçmiştir. Bu çalışmaları Macaristan'daki seçkinler arasında da kabul görmüştür. 1905 yılındaki başarısız girişimden sonra, 1910 yılında Macaristan'ın önde gelen bilim insanları, önemli siyasetçileri ve Macar seçkinlerinden oluşan bir grup *Turáni Társaság* (Turan Cemiyeti) adında bir dernek kurmuştur.²⁹ Eski Macaristan başbakanlarından ve aynı zamanda da ünlü bir coğrafyacı olan Kont Pál Teleki, müzisyen Alajos Peikert, coğrafyacı ve yazar Jenő Cholnoky, tarihçi Sándor Marki gibi isimler derneğin kurucuları arasında yer almıştır.³⁰ Derneğin amacı Ural-Altay hakları ile Macarlar arasındaki bağlantıların araştırılmasının teşvikidir. Ayrıca Kont Pál Teleki derneğin ilk başkanı olmuş, Kont Béla Széchenyi ve Ármin Vámbéry de dernek tarafından görevlendirilmiştir. Başkan yardımcılığına Jenő Cholnoky, Béla Erödi, Kont Mihályt Károlyi, Lajos Lóczy ve Kont László Szapry atanmıştır. Cemiyetin yönetim kurulunu ise Igáacz Goldziher, Gyula Mészáros, Bernát Munkácsi, Sebestyén Gyula, Hopp Ferenc ve Antal Velics gibi bilim dünyasının saygın isimleri ile soylular oluşturmuştur.³¹ Cemiyet zaman zaman ayrılmalar ve bölünmelerle güç yitirmiş olmasına rağmen 1944 yılına kadar varlığını sürdürmeyi başarmıştır.³²

Bu dönemde Turan düşüncesinde Macarların Avrupa'daki yalnızlık üzerine inşa edilen savunmacı milliyetçiliğin yanına³³, iktisadi bir yayılmacılığın eklendiği görülür. Turancılık, Macar iktisadi gelişmesinin ve genişlemesinin bir aracı olarak görülmeye başlanmıştır.³⁴ Cemiyetin en dikkat çeken faaliyeti ise 1912-1913 yılında yapılan beş inceleme-araştırma gezisi olmuş ve ilk gezi Türkiye'de, Tuz Gölü civarına gerçekleşmiştir. Turan Derneği'nin üyeleri olan Gyula Mészáros ve Rezső Milleker ikilisinin yapmış olduğu bu gezinin amacı, Ankara ve Konya çevresinin coğrafi, jeolojik ve ekonomik yapısının araştırılması olmuştur. İkinci gezi yine dernek üyelerinden jeolog İmre Timkó başkanlığında Aral Gölü ve Hazar Denizi çevresine yapılmıştır. Diğer üç gezi de sırasıyla Türkiye, Kafkasya ve Baykal Gölü

²⁸ *Manual on the Turanians and Pan-Turanianism*, s.61.

²⁹ Cemiyetin kuruluş amacında şu ifadeler geçmekteydi: "... Macarların kökleri ve akrabalıkları meselesi aynı zamanda coğrafi, tarihi, halk bilimsel, dil bilimsel, arkeolojik, antropolojik vesaire araştırmalara ihtiyaç duymaktadır...", "... Tarihsel yalanlara bir ulus inşa etmek mümkün değil. Bizim bütün bunları bilimin yenilmez silahlarıyla ispatlamamız gerekir ve bu görev Turan Cemiyeti'nin ödevidir... Hedefimiz Asyalı ve bizimle akraba Avrupa milletlerinin bilimini, sanatı ve ekonomisini incelemek, tanıtmak, geliştirmek ve Macar çıkarlarıyla ahengini sağlamaktır... Cemiyet alturist yönelimlidir, işlevi politik unsurlar içermez", Hüseyin Şevket Çağatay Çapraz, "Altayik Kökenden Fin-Ugorluğa Macaristan'da Farklı Dilbilimsel Yaklaşımlar", *Tehlikedeki Diller Dergisi*, C. 3, S. 4-5, s. 256.

³⁰ Turán Dergisi 1913, 1917-1918, 1921-1944 yılları arasında seçkin bilim adamlarının yönetiminde neşredilmiştir. Derginin sayılarına ulaşmak için: http://real-j.mtak.hu/10680/1/MTA_Turan_1933.pdf (E. T. 05.01.2019) Kowalczyk, age, s.53; Milli arşiv online sayıları için: <https://adtplus.arcanum.hu/en/search/results/?list=eyJxdWVyeSI6ICJ0dXJcdTAwZTFuIn0> (E. T. 15.01.2019).

³¹ Önen, age, s.59-60.

³² İldikó Farkas, "A Turánizmus" (Turancılık), *Magyar Tudomány*, 7. Szám, 1993, s.860-868.

³³ Oláh Péter, "A török és a magyar turanizmus kapcsolata a 20. század első felében (20. Yüzyılın İlk Yarısında Türk Ve Macar Turancılığı İlişkisi)", *Keletkutatás* (Doğu Araştırmaları), 2012 Bahar, s.70-71; İsmail Doğan, "Macar Ulusal Kimliğinin Oluşumunda Türk Etkisi", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, c.47, S.2 (2007), s.1-12.

³⁴ Önen, age, s.65-89.

civarına düzenlenmiştir. Bu gezilerin öne çıkan yanları iktisadi niteliklerinin ağır basması olmuştur.³⁵

Cemiyetin 1913 yılında yayımlamaya başladığı *Turán* adlı dergi³⁶ 1921 yılına kadar zaman zaman kesintiye uğrasa da 1944 yılına kadar sürekli olarak yayım hayatına devam etmiştir. Derginin çıkarılmasına katkıda bulunan isimler arasında ünlü Macar bilim adamları ve soylularının yanı sıra, Budapeşte Müslüman cemaati reisi Abdülatif'in ismi de dikkat çekmektedir.³⁷ Çıkardıkları *Turán* adlı dergide Asya'nın el değmemiş alanlarından bahsederken, Macaristan'ın ekonomik olarak genişlemesi gerektiği üzerine de vurgu yapılmıştır.³⁸ Dergide yer alan makale ve yazılar, Asya ülkelerinin ekonomik, kültürel, toplumsal değerleri üzerine tanıtımlar, daha önce sözü edilen gezilere ilişkin izlenimler, çeşitli Turan halkları üzerine çalışmalar ve dilbilimsel incelemelerdir.³⁹ Anadolu ve Asya ülkelerinin iktisadi yapıları üzerine kaleme alınan makaleler, Macar Turancı hareketinin görünürdeki amaçlarının ardındaki gerçek hedeflerin anlaşılabilmesi açısından anahtar konumundadır.⁴⁰ Bu iktisadi Turancılık kavrayışı, Birinci Dünya Savaşı'na giden yolda ve savaş sırasında açıkça ortaya çıkmıştır. Macaristan için Turancılık, ekonomik çıkarların yanı sıra, Pan-Germanizm ve Pan-Slavizm'i dengelemek için kullanılmak istenmiştir.⁴¹ Turan Cemiyeti'nin 31 Ocak 1914 tarihli toplantısında Başkan Vekili Peikert, Macaristan'ın hiç kolonisi olmadığı gibi bunun için çabalamadığını ifade etmesi de bunu göstermektedir. Buna rağmen, kardeş Turan milletlerini (Macarları) onları ekonomik genişlemesi için karşılıklı olarak birlik duygusu beslediklerini belirtmiştir.⁴²

Birinci Dünya Savaşı'nda Rusya'nın ağır kayıplar yaşaması Macar Turancılık fikrini politik olarak daha yararlı bir hale getirmiştir. Rusya'daki Pan-Slavizm'e karşı Rusya'nın hakimiyeti altındaki Turan halklarının bağımsız devlet oluşturmalarına imkân sağlamıştır. Ayrıca Macar Turancılar Macaristan ve Türkiye arasında da bir uzlaşmanın mümkün olabileceğini düşünmüşlerdir.

³⁵ *Age*, s.62. Bu gezilerden dördüncüsü Béla Horváth önderliğinde Türkiye'ye yapılmıştır. Horváth'ın bu gezi notlarından oluşan kitabı Tarık Demirkan tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir. Kitap için bkz. Béla Horváth, *Anadolu 1913*, Çev: Tarık Demirkan, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2010.

³⁶ Budapeşte'de 1910 yılında Arpád Zempleni tarafından kaleme alınan şiir kitabı ve *Keletre Magyar* (Doğuya Macar) Turancılığın bir tür sembolü haline gelen adeta bir bayrak gibi dalgalanan şiir şu dizelere sahiptir:

“*Keletre, magyar!
tekint, keletre!
Ott lelsz te dicső, nagy,
Rokon felekre!
A sápadt árja
Lenéz, gyötör,
Kihasztnál, megvet,
Éltedre tör!*”³⁶

(*Doğuya Macar, doğuya Bak...*) tamamı için bkz. Arpád, Zempleni, *Turáni Dalok, (Turancılık Şiirleri (Şarkıları))*, Budapest 1910, s. 228.

³⁷ Önen, *age*, s.64; MNL K 69 701. bağ 1924-1926 2. başlık 31 Ocak 1926 tarih 39/A.kig sayılı rapor.

³⁸ *Turán* dergisinin ilk sayısının önsözünde Pál Teleki şöyle kaleme alır: Doğuya Macar! Ulusal, bilimsel ve ekonomik alanlarda doğuya! Bilime yardımı unutmadan, Bilimsel temeli, ekonomik akının esaslı bilincini, ekonomik amaçları... Çünkü ulusal bilim üzerinde yükselen ulusal gelişme, ithalat ve ihracatın geliştirilmesi ve oluşturulması ile doğuda yükselecek prestijimiz bizim gücümüzün, bağımsızlığımızın ve iktidarımızın temeli olacaktır...” Pál Teleki, Bevezető, (önsöz), *Turán*, 1913, S. 1, s. 3.

³⁹ Korkut, agm, s.75.

⁴⁰ Önen, *age*, s.65.

⁴¹ Korkut, agm, s.77.

⁴² Kowalczyk, *age*, s.53; MOL, P 1384, 1. cs.- 2. tétel, s. 1/1912.

Birinci Dünya Savaşı sırasında, 1916 yılında dernek adının önüne **Magyar Keleti Kultúrközpont** (Macar Doğu Kültür Merkezi) eklemiştir. Bu değişim ile Asya'daki akraba haklara ve daha geniş bir kitleye ulaşmak istenmiştir.⁴³ Böylece Doğu'daki, yani Asya'daki akraba halklar üzerine ekonomi, bilim, tarih, edebiyat ve kültür alanlarında araştırma yapmanın kurumsal çerçevesi ortaya çıkarılmıştır.⁴⁴ Birinci Dünya Savaşı'nda Macaristan'ın yenilmesi ve Trianon Antlaşması ile büyük bir toprak kaybı yaşaması, Turancılar için büyük bir hayal kırıklığı olmuştur.⁴⁵

1919 yılında Béla Kun'un iktidarı sırasında toplumda yaşanan kargaşa ve kaos ortamı, ülkede herhangi bir fikri desteklemeyi mümkün kılmamıştır. Horthy'nin Kun hükümetini yıkmasından sonra Macaristan'da üç Turan grubu oluşmuştur. Bunlardan ilki Kont Teleki liderliğindeki Körösi Csoma adlı akademik bir grup⁴⁶, ikincisi Jenő Cholnoky liderliğinde kurulan ve en radikal olarak gösterebilecek Turán Szövetség (Turan Birliği) ve üçüncüsü ise *Magyarországi Turán Szövetség* olmuştur. Turan Derneği'de Gyula Pekar liderliğinde faaliyetlerine tekrar başlamıştır.

26 Eylül 1920'de gerçekleştirilen toplantıda kurucu genel kurul üyeleri ile *Magyarország Turán Szövetség (Macaristan Turan Birliği)* kurulmuştur. Birliğin başbuğluğuna Jenő Cholnoky, liderliğine Antal Szentgaly getirilmiş, şefliğine de Benedek Barátosi-Balagh seçilmiştir.⁴⁷ Gyula Mészáros ve Lajos Sassi-Nagy gibi isimler de yer almıştır.⁴⁸ Turan Birliğinin kurulması ile Macar Turancıları iki farklı örgüt çatısı altında faaliyet göstermişlerdir. Bunlardan Turan Birliği, Turan Cemiyeti'nden daha radikal ve aşırı sağcı bir profil çizmiştir. 1923 yılına kadar etkinliklerini sürdürmüş olan Turan Birliğinin görüşleri aslında içerik olarak Turan Cemiyeti'nden çok farklı olmayıp, ırk vurgusu daha yoğun olmakla birlikte, Avrupa kültürüne bakış açısı bakımından farklılıklar göze çarpmaktadır. Dernek Turan düşüncesinin yanı sıra, güçlü bir şekilde anti-aristokratik, anti-kapitalist, anti-bürokratik, anti-modernist, Batı karşıtı, anti-Alman ve Slav karşıtı olmuştur.⁴⁹ Akademik çalışmalardan ziyade Turan düşüncesini popüler hale getirmeye odaklanmıştır. Birliğin amacı "*ırkımızın bilincinin geliştirilmesiyle Macarlığın maddi ve manevi temelinin güçlendirilmesi ve akraba Turan milletlerinin kültür ve ekonomi alanındaki ilişkilerinin takviyesi*" şeklinde belirtilmiştir.⁵⁰

Turáni Tarsaság (Turan Cemiyeti) ile *Turán Szövetség* (Turan Birliği) Birliği arasındaki farklılıklara rağmen birlikte faaliyetlerde de bulunmuşlardır. Savaş döneminde Turan Derneği daha aktif bir rol oynamıştır. Macaristan'daki siyasi elitlerin desteğini alan dernek, Macar toplumunun ileri gelenlerinin katılımına sahne olmuştur.⁵¹ Gyula Gömbös ve Balint Homan gibi ünlü siyasetçiler derneğin üyesi olmuştur. Gyula Pekar'ın 1937 yılında ölümü Turan Society'i oldukça zor durumda bırakmıştır.⁵²

1930'ların ikinci yarısında Turancılar hâlâ, Turan halkları arasındaki birlikten bahsetmiş, Asya ve Avrupa halkları arasında Macaristan'ı köprü olarak konumlandırmış ve Turan

⁴³ Kowalczyk, *age*, s.53.

⁴⁴ Tarık Demirhan, *Macar Turancıları*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2000, s.33.

⁴⁵ Triannon'un Macarlarda yarattığı travma için bkz. Steven Bela Vardy, "The Impact of Trianon upon Hungary and the Hungarian Mind: The Nature of Inter War Hungarian Irredentism", *Hungarian Studies Review*, X.1, 1983, s.21-42.

⁴⁶ Körösi Csoma topluluğu günümüzde halen çalışmalarına devam etmektedir. Derneğin çalışmaları Asya üzerine yoğunlaşmıştır. Dernek ve çalışmaları için bkz. <https://korosicsomatarsasag.hu/> (E. T. 05.01.2019)

⁴⁷ Önen, *age*, s.147.

⁴⁸ Kowalczyk, *age*, s.54.

⁴⁹ Kowalczyk, *age*, s.54.

⁵⁰ Çapraz, *agm*, s.256.

⁵¹ Kowalczyk, *age*, s.55.

⁵² Önen, *age*, s.147.

ideolojisini iki kola ayırmışlardır. Revizyonist politikaya sahip Bulgaristan ve Japonya gibi Turan ulusları arasında ittifak arzusunda olan bu düşünce Turancılığın ırkçı karakterini ortaya koymuştur. Bu bağlamda, Turancılık, Pan-German ve Pan-Slav düşüncelerine karşı bir denge unsuru olarak göze çarpmıştır. Bu açıdan Turancılar, “Batı’ya hizmet etme çağının son bulması”, “Batı savunması için daha fazla kan dökülmemesi”, “semitik ahlaksızlığa ve aryanizme cephe alınması” ve “Tüm turan halklarının birleşmesi” çağrısında bulunmuşlardır.⁵³

20. yüzyılın ilk yarısında Turancılık, Macaristan’da aşırı sağın resmi söylemi olmuştur. İki savaş arası dönemde Macar Turancılar, yaklaşan savaşın ayak sesleriyle birlikte Trianon’da revizyona gitmeyi arzulamışlardır. 20. yüzyılda İtalya’da kurulan faşist yönetim, Macar Turancıları için önemli bir dönüm noktası olmuştur.⁵⁴ Turancılar bu dönemde İtalya’daki Benito Mussolini yönetimini gıpta ile izlemişlerdir.⁵⁵ Mussolini’yi kansız devrimin lideri olarak kabul etmişler ve onun çalışmalarını takdir etmişlerdir. Macar Turancıları arasında faşizm, özellikle de Mussolini faşizminin taraftarlığı yaygınlaşmaya başlamıştır. Artık Turancılık sadece ırkçılığı değil, ırkçılıkla birlikte yeni toplumsal yapılanmanın totaliter yöntemlerini de savunmuştur. İrkçilik, faşizm ve anti-sosyalizm bu görüşlerin temelini oluşturmuştur.⁵⁶ Bu dönemde faşizmi Macaristan’da uygulamak için olağanüstü gayret göstermişler ve Macar Turancıları İtalya’dan da öteye giderek Türk milliyetçileri ile de işbirliği yapmanın yollarını aramışlardır.⁵⁷ Macaristan’daki Turancılar daha önceleri ekonomik ve kültürel bağlara vurgu yapmalarına rağmen -özellikle Istvini Mezey-, Japonların Mançurya’yı işgalinden sonra uluslararası alanda Japon yanlısı bir tutum sergilemişlerdir. Istvan Mezey, Japonya’daki artan nüfusa ve büyüyen Japon ekonomisinin ihtiyacı olan ham madde ve pazar için Mançurya işgalinde Japonya’nın haklılığını savunmuştur. Bu nedenle, Turancılık çatısı altındaki Macar-Japon yakınlaşması, Japonların İkinci Dünya Savaşı’nda Almanya’yla ittifak yapmasıyla birlikte daha da güçlenmiştir. Bu bakımdan, Macar-Japon ilişkisini destekleyenler, Macaristan’ı Doğu ve Batı arasındaki stratejik konum olarak göstermiştir. Macar-Japon yakınlaşmasının diğer bir ortak noktasında Sovyetlerin yayılcı politikası yer almaktadır. Macaristan’ın Doğu Avrupa Bloğu’na katılmasından sonra da Japonların Sovyetler karşısındaki tutumu ve politikası bu dostluktan ötürü Macaristan’da destek bulmuştur.⁵⁸

İkinci Dünya Savaşı sırasında Turan Cemiyeti oldukça aktif rol oynamış ve eski ve büyük lideri Cholnoky oldukça sık görülmeye başlamıştır. Bu dönemde toplulukta yaklaşık 582 üye yer almıştır. İkinci Dünya Savaşı Macar Turancıları için oldukça büyük bir hayal kırıklığı yaratmıştır, önce Alman yanlısı Ferenc Szálasi’nin iktidarı sırasında Macaristan oldukça acımasız bir yönetim altına girmiş, daha sonra da Sovyetlerin yönetimi altında komünist düzene geçilmiştir.⁵⁹ Komünizm ile birlikte Turancılık ortadan kalkmış ve Macarların Hun kökeni düşüncesi marjinalleştirilmiştir. Bu dönemde Turancılık artık kendi kendine hizmet eden bir ilham kaynağı olarak kalmış denilebilir. Turancıların Macaristan için hedefledikleri siyasi ve

⁵³ Korkut, agm, s.79.

⁵⁴ Agm, s.79.

⁵⁵ Faşizmi savunan Turancıardan özellikle Peter Moricz ilginç görüşler dile getirmektedir: “Faşizmle İtalya’da tanışma fırsatına sahip oldum. Kansız bir devrimin ürünüydü bu. Faşist başbuğun temiz ve yüce amaçlarının en güzel kanıtıdır ortaya çıkan düzen. Faşistler Roma’da yönetimi ele geçirdiler, devlet idaresini ele alıp, kısa sürede asayiş ve düzeni yeniden kurdular. Sosyalistlerin en temel desteği olan işçileri de, emeğe görüşmemiş bir değer vererek kazandılar.” Demirkan, age, s.34.

⁵⁶ Age, s.34.

⁵⁷ Kowalczyk, age, s.53; Melek Çolak, “Macar Turancıları ve Atatürk (Macar Kaynaklarına Göre)”, *Türk Yurdu*, Sayı:290, Ekim 2011, s.94-95.

⁵⁸ Korkut, agm, s.80.

⁵⁹ Naciye Güngörmüş, *Macaristan’da Değişim ve Demokrasiye Geçiş (1989-1990)*, KÖKSAV Yayınları, Ankara 2010.

ekonomik hedefleri enternasyonalizmin güçlerine karşı önemini koruyamamış, 1990'lara kadar Macaristan'daki Turancılık faaliyetlerinin durmuştur.

2. 1990'lardan Sonra Macaristan'da Turancılık

1989'da Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin çöküş sinyalleri vermeye başlamasıyla Macaristan'da Turancı hareketler tekrar canlanmaya başlamış olsa da soğuk savaş öncesi kadar hararetli olmamıştır. Bu dönemde Macaristan'daki en büyük Turan topluluğu antropolog András Zsolt Biró'nun önderliğindeki *Magyar-Turán Alapítvány (Macar Turan Vakfı)*'dir.⁶⁰ 2000'den itibaren Macar antropolog Andraá Zsolt Biró⁶¹, Macar isimli Kazak boyu hakkında genetik araştırmaların yapılması gerektiğini vurgulamıştır. Böylece bu boyun erkek üyelerinden alınan tükürük örnekleri Budapeşte Tıp Kurumu'nun DNA laboratuvarında incelenmiş ve ulaşılan sonuçlar 39 boy ile de karşılaştırılmış, genetik olasılık yönetimi çerçevesinde Macar adlı Kazak boyunun genetik olarak en çok Macarlara yakın olduğu ispatlanmıştır.⁶² Bunun üzerine 2007'de Kazakistan'da kurultay düzenlenmiştir. Düzenlenen kurultayın başlıca hedefi ülke geneline dağılmış Macar boyu Kazaklarının bir araya getirmek olmuştur. András Zsolt Biró başkanlığında 18 kişiden oluşan heyet de kurultaya Macaristan'ı temsilen katılmıştır. Bu kurultayın ardından 2008 yılında Macaristan'da ilk kez, 70 bin kişinin katılımıyla bir kurultay düzenlenmiştir.⁶³

2008 yılından itibaren iki yılda bir düzenlenmeye başlayan kurultaya katılımlar artmıştır, Dernek 2009'dan itibaren Turanist geleneği devam ettirmektedir.⁶⁴ Bu bağlamda vakfın üstlendiği 2010 yılındaki kurultaya 100 binden fazla katılım gerçekleşmiştir. 2018 yılında yapılan kurultaya yaklaşık 280 bin kişi katılmıştır. Kurultay, Macarların atalarını anma ve gelenekleri yaşatma amacıyla düzenlenmektedir.

András Zsolt Biró Ekim 2015 yılında Konya'da Ahde Vefa Turan Birliği Derneği'nde "Antropoljik Olarak Dünya Türklüğü" adında bir konferans düzenlemiştir. Kurultayın ardından Macaristan'da Macarlığın kökenini Orta Asya'da arayan iki grup ortaya çıkmıştır. Bunlardan biri Ferenc Vukics başkanlığındaki *Magyarok Szövetsége (Macar Birliği)* olmuştur.⁶⁵ Birlik, Karpat Havzası içindeki Macarların kültürel kimlik ve ortak tarihlerine odaklanıyordu. Bu birlik aynı zamanda her yıl düzenlenen *magyarok Országos Gyűlése (Macar Ulusal Toplantısı)* adında bir etkinlik düzenlemeye başladı.

3. JOBBİK, Turan ve Macaristan

Parti, Turan düşüncesinin Macaristan'da popüler olmasında büyük rol oynamıştır. *Jobbik* Macarca "en sağdaki ve daha iyi" anlamlarına gelmektedir. Jobbik partisinin sloganı *Jobbik Magyarorszáért Mozgalom* (Daha İyi Bir Macaristan İçin)'tir ve *Jobbik* muhtemel "daha iyi" anlamında kullanılmaktadır. Partinin resmi internet sitesinin İngilizce versiyonu da "Jobbik Movement for a Better Hungary"dir.⁶⁶ Yine resmi internet sitesinde belirtildiğine göre partinin

⁶⁰ Kowalczyk, *age*, s.55.

⁶¹ Macar Turan Vakfı başkanıdır. Aynı zamanda antropolog ve araştırmacıdır. Macaristan'ın Bugac kentinde 2 yılda bir düzenlenen Kurultay'a başkanlık etmektedir. Vakfın ve kurultayın resmi sitesi için: <http://kurultaj.hu/kurultaj/> (E. T. 05.01.2019).

⁶² Bu konuda hazırlanmış oldukları çalışma için bk. A. Z Biro, A. Zalan, A. Völgyiand H. Pamjav, "A Y-Chromosomal Comparison of the Madjars (Kazakhstan) and the Magyars (Hungary)", *American Journal of Physical Anthropology*, Volume:139, Issue:3, July 2009.

⁶³ Emel Akçalı-Umut Korkut, "Geographical Metanarratives in East-Central Europe: Neo-Turanism in Hungary", *Eurasian Geography and Economic*, Vol:53, No:5, 2012, s. 606.

⁶⁴ Resmi internet sitesi için bkz. <http://kurultaj.hu/>. (E. T. 05.01.2019).

⁶⁵ Resmi internet sitesi için bkz. <http://magyarokszovetsege.network.hu/>. (E. T. 05.01.2019).

⁶⁶ Partinin resmi internet sitesi için bkz. <https://www.jobbik.com/>. (E. T. 05.01.2019).

amacı, daha iyi bir Macaristan için ilkeli, muhafazakar ve radikal vatansever Hıristiyan partisi olmaktadır.⁶⁷ Temel amacının da Macar değerlerini ve çıkarlarını korumak olduğunu ifade etmektedir. Parti kendini muhafazakâr ve radikal vatansever olarak tanımlamaktadır. Buna rağmen dünya basınında parti sık sık neo-nazi, aşırı sağ, popülist ve neo-faşist olarak ifade edilmektedir. Parti bu ifadeleri reddetmekle birlikte, 2016 yılındaki kongresinde nemzetinepart/ulusal halk partisi olarak görülmek istediklerini ifade etmişlerdir.⁶⁸

24 Ekim 2003 tarihinde kurulan *Jobbik* siyasi partisi, ilk olarak 2002 yılında kurulan *Jobboldali Ifjúsági Közösség (Sağcı Gençlik Topluluğu)* isimli gençlik örgütünü temel almıştır. Ama partinin kökenleri 1993 yılında István Csurka tarafından kurulan *Magyar Igazság és Élet Pártja* (MIEP, Macar Yaşam ve Adalet Partisi) dayanır. MIEP 2002'den 2010'a kadar mecliste temsil edilmemiştir. 2009 yılında Avrupa Parlamentosu'nda 3 sandalye ve 2010 yılındaki seçimlerde 47 sandalye kazanmıştır. Nisan 2014'teki seçimde oyların %20'sini alarak parti tarihinin en büyük başarısı elde edilmiştir.⁶⁹ *Jobbik* bu dönemde özellikle genç seçmenlerin yoğun desteğini almıştır.⁷⁰ 2018 yılındaki seçimlerden sonra *Jobbik* Macaristan'ın ana muhalefet partisi olmuştur.

2008 ve 2012'de yaşanan küresel krizlerle birlikte Macaristan'da anti-batı söylemleri daha da güç kazanmıştır. Macaristan'daki yaşanan bu durumla Doğu uluslarına ulaşma arzusu neo-Turanist olarak gösterilen *Jobbik*'le ifade bulmaya başlamıştır. Bu ideolojiye göre Macaristan Avrupa-Atlantik ülkeleriyle olan ittifakını sona erdirerek tüm Ural-Altay topluluklarıyla siyasi, kültürel ve ekonomik bir ittifak oluşturmak istemektedir. *Jobbik* Avrasyacılık düşüncesinin en cesur ilanını 2010 yılının Ocak ayında gerçekleştirmiştir. *Jobbik* milletvekillerinden Márton Gyöngyösi ve Tamas Hegedüs partinin *Barikad* isimli bültenine verdiği uzun mülakatta bunu açıklamıştır. Mülakatta Batı'daki finansal krizle birlikte dünya ekonomisindeki ağırlık merkezinin Batı'dan Doğu'ya kaydığını ve ayrıca Doğu'daki toplumların bütünlüklerini, geleneksel topluluklarını ve değer sistemlerini Batılılardan daha etkin bir şekilde koruyabildiklerinden bahsetmekteydi. Milletvekilleri Şangay İşbirliğinin artan öneminin ve Amerikan hegemonyasından da bahsettikten sonra, duydukları kaygıların yalnızca ekonomik olmadığını aynı zamanda hem demografik olarak hem de Hıristiyanlık değerlerinin de zarar gördüğünden bahsetmişlerdir. Ayrıca Macaristan'ın ekonomik özgürlükten yoksun olduğunu bunun yanı sıra ülkenin genel sağlık ve demografik durumunun da hızlıca kötüleştiğini ifade etmişlerdir. Diğer bir deyişle Macarların hayal kırıklığı içinde, mutsuz ve çaresiz olduğu ifade edilmiştir.⁷¹

Gyöngyösi ve Hegedüs Macaristan'ın dış politikada değişiklik yapmadan Macarların ekonomik ve ruhsal olarak krizden kurtulmasının mümkün olmadığını ileri sürmüşlerdir. Bu nedenden dolayı Macaristan'ın yaşlanmakta olduğunu ve çökmekte olan Batı'dan uzaklaşarak ekonomik ve demografik olarak daha avantajlı olan Doğu'ya yönelmesinin zorunlu olduğunu ifade etmişlerdir.⁷²

Jobbik'in parti programları incelendiğinde Turancılık ve Turan ülkeleriyle ilgi kısımları da dikkat çekmektedir. 2007 yılında yayınlandığı Gábor Bethlen'in ismini verdiği programında Orta Çağ Macaristan Krallığı'na ilişkin ifadeler dikkat çekicidir. Programa ismini veren

⁶⁷ Akçalı-Korkut, agm, s.598.

⁶⁸ Ateş Uslu, "Macaristan'da Milliyetçilik ve Turancılık: Jobbik Örneği", *21. Yüzyıl*, Sayı:62, Şubat 2014, s. 68; Kowalczyk, age, s.57.

⁶⁹ Paul Lendvai, *Hungary Between Democracy and Authoritarianism*, Translated by: Keith Chester, Columbia University Press, New York, 2012, s. 210; Akçalı-Korkut, agm, s. 598.

⁷⁰ Uslu, agm, s.69.

⁷¹ Korkut, age, s.88.

⁷² Age, s.88.

Bethlen, 1620-21 tarihleri arasında Erdel (Transilvanya) kralı unvanı taşıyan, Osmanlıların da desteğiyle Hasburglara karşı mücadele ederek kutsal tacı ele geçirmeyi başarmıştır.⁷³ Zaten programın ilk sayfasında Bethlen'in bu başarısına atıf yapılmıştır. Programda Turancılığa "Geçmişimiz ve Kaynaklarımız" isimli bölümde yer verilmiştir. Bu bölümde bir "Macar Eski Tarih Enstitüsü" kurulması önerisi yer aldığı gibi; enstitünün Hun-Avar-Macar sürekliliği temelinde araştırmalara destek vermesinin amaçlandığının altı çizilmiştir. *Jobbik*'in 2007 programında Hun-Macar sürekliliğine vurgu yapılması, Macarların Orta Asyalı köklerine (ve Turanî kökenlerine) verdiği değeri göstermesi bakımından önemlidir. 2010 seçimde *Jobbik*'in programında İç Asya ve Türklere yapılan atıfların bir önceki programa göre daha fazla olduğu görülmektedir. Macaristan'ın "son yüz yıldır" izlediği politika eleştirilirken, ülkenin dış politikasının Doğu halklarını özellikle de İç Asya halklarını geri plana attığının altı çizilmektedir. *Jobbik*'in önerdiği alternatif dış politika stratejisinde İç Asya'nın Türk halklarıyla yaklaşması önemli bir yer tutmaktadır.⁷⁴

Jobbik'in parti programlarına göre Turancılık Doğu'ya yaklaşmak için izlenebilecek bir yol olarak görülmektedir. Gerek *Jobbik*'in Turancılık yanında pek çok etkiyi içeren heterojen ideolojisi ve popülist siyasi stratejisi, gerekse Orta Çağ ve Modern Dönem tarihine ve kültürüne yapılan atıfların Turancı motiflerin önüne geçmesi, Macaristan'da Turancılığın yükselişe geçtiği ve kitleselleştiği yönündeki görüşlere kuşkuyla yaklaşılması gerektiğini göstermektedir.⁷⁵

Jobbik partisi kendisinin neo-nazizmle bağlantısını reddetmiş olsa da, MİEP'ten bir nebze de olsa anti-semitizm devralmıştır.⁷⁶ Parti kendini Turancılıkla özdeşleştirmese de dış politikasında bu ifadeleri görmek mümkündür.⁷⁷ Macaristan tarihinin en ağır antlaşmalarından biri olan ve büyük toprak kayıplarının yaşanmasına neden olan Triannon Antlaşması (1920) sık sık eleştirilmektedir. Parti aynı zamanda AB ve ABD karşıtlığıyla da bilinmektedir. Ülkedeki küreselleşmenin yarattığı yoksulluğun birincil sorumlusunu olarak AB gösterilmektedir.⁷⁸

Jobbik'in dış politikadaki söylemlerini incelendiğinde Turancılığın önemli bir yer edindiğini görmekteyiz. Turancılığın sadece Macar dış politikasında değil, Macarların milli kimliğinin yeniden inşasında da önemi bir rol oynadığını düşünülmektedir. Partinin Turanî devletlerle (Türkiye, Azerbaycan ve Kazakistan gibi) ilişki ve söylemleri ile bu devletlerin dış politikada sorun yaşadığı devletlere –Ermenistan, Kıbrıs Rum Kesimi ve İsrail gibi- tavırları da her zaman net ve tutarlı olmuştur. Parti 2011 yılında "Ermenilerin Dağlık Karabağ'da Azerbaycanlılara karşı toplu katliam gerçekleştirdiğini" tanıyan bir karar tasarısını gündeme almışlardır. Hocalı Soykırımın 25. yılı dolayısıyla da bir mesaj yayınlayan parti, iktidara gelmeleri durumunda Hocalı Katliamı'nı bir soykırım olarak tanıyacıklarını ilân etmiştir. 2015 yılında hükümet partisi Fidesz ile birlikte 1915 Ermeni Olayları ile ilgili gündeme gelen sözde soykırımın kabulünü de reddetmiştir. *Jobbik*, İsrail karşıtı görüşleriyle de bilinmektedir. *Jobbik* partisinin milletvekilleri Macar meclisinde Mavi Marmara baskının hemen ardından İsrail'i kınayan bir bildiri okumuştur. Ayrıca *Jobbik* Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ne uygulanan ambargonun haksız olduğunu, KKTC'nin tanınması, Macaristan'ın KKTC'ye büyükelçilik

⁷³ Bethlen'le ilgili bilgi için bkz. Hüseyin Şevket Çağatay Çapraz, "János Szapolyai'den Gábor Bethlen'e Kadar Erdel Diplomasisi ve Bab-ı Ali'deki Varlığı", *Türkbilgi*, No:35, Yıl:2018, s.41-62.

⁷⁴ Uslu, agm, s.69.

⁷⁵ Akçalı-Korkut, agm, s.601.

⁷⁶ Agm, s.599.

⁷⁷ Kowalczyk, age, s.59.

⁷⁸ Akçalı -Korkut, agm, s.600.

açmasını ve KKTC'nin AB'ye alınarak iki ülke arasındaki ticaretin de geliştirilmesi gerektiğini savunmaktadır.⁷⁹

Sonuç

Tarihsel sürece bakıldığında, geçmişten günümüze değin Macarların kökeni ile ilgili tartışmalar devam etse de kesin olan nokta Macarların Asyatik kökenli bir halk olduklarıdır. Avrupa'nın tam ortasında Slav ve Germenlerle çevrilen Macarlar, önce Hıristiyanlığı kabul ederek Avrupa kültürüne yakın bir imaj çizmişlerse de tam anlamıyla Avrupa'nın bir parçası olamamışlardır. Macar ifadesi Avrupa'nın içinde gerek siyasi, gerekse kültürel olarak yalnızlığa ve yabancılığa işaret etmektedir. Macarların önce Habsburg yönetimi altında Germenization'a maruz kalmalarına daha sonra da imparatorluk bünyesinde Rus destekli Slavların arasında erime korkusu yaşamalarına neden olmuştur. Bu korkunun Macarları Pan-Germenizm'e ve Pan-Slavizm'e tepki olarak Pan-Turanizm'e yönlendirdiği söylenebilir. Macaristan'daki Turancılık düşüncesi bir yandan kimlik arayışı olarak ortaya çıkmışsa da diğer yanda da siyasi ve ekonomik geleceklerinin inşası için bir arayış hâline dönüşmüştür.

Birinci Dünya Savaşı ile birlikte ise Macarların deyimiyle "Macaristan'ın çarmıha gerilip parçalandığı" gün yeni bir travma yaşanmıştır. Macarlar artık önce Triannonla kaybettikleri toprakları geri almak, sonra da ekonomik gelişimlerini ana yurtlarındaki Turani köklere sahip kardeşleriyle tamamlamak arzusunu yaşamışlardır. İki savaş arası dönemde Macar dış politikası bu yüzden revizyonizme yönelmiş, ardından gelen Sovyetler Birliği dönemiyle de Turan düşüncesi ve anayurt ideali kesintiye uğrayarak Soğuk Savaş dönemine girilmiştir.

KAYNAKÇA

- MNL K 69 701. bağ 1924-1926 2. başlık 31 Ocak 1926 tarih 39/A.kig sayılı rapor. (Magyar Tudományos Akadémia/ Macar Bilimler Akademisi)
- MOL, P 1384, 1. cs.- 2. tétel, s. 1/1912. (Magyar Országos Levéltár/Macar Milli Arşivi).
- AKÇALI, Emel-Umut KORKUT, "Geographical Metanarratives in East-Central Europe: Neo-Turanism in Hungary", *Eurasim Geography and Economic*, Vol:53, No:5, 2012, s. 596-614.
- BİRO, A. Z, A. ZALAN, A. VÖLGYIAND, H. PAMJAV, "A Y-Chromosomal Comparison of the Madjars (Kazakhstan) and the Magyars (Hungary)", *American Journal of Physical Anthropology*, Volume:139, Issue:3, July 2009, s. 305-310.
- ÇAPRAZ, Hüseyin Şevket Çağatay, "János Szapolyai'den Gábor Bethlen'e Kadar Erdel Diplomasisi ve Bab-ı Ali'deki Varlığı", *Türkbilig*, No:35, Yıl:2018, ss.41-62.
- ÇAPRAZ, Hüseyin Şevket Çağatay, "Altayik Kökenden Fin-Ugorluğa Macaristan'da Farklı Dilbilimsel Yaklaşımlar", *Tehlikedeki Diller Dergisi*, C. 3, S. 4-5, s. 256-293.
- ÇOLAK, Melek, "Macar Turancıları ve Atatürk (Macar Kaynaklarına Göre)", *Türk Yurdu*, Sayı:290, Ekim 2011, s.94-101.

⁷⁹ Kowalczyk, *age*, s.60-61.

- ÇOLAK, Melek, “Türk-Macar İlişkileri Çerçevesinde Macar Türkolojisi ve ‘Ugor-Türk Savaşı’”, *IV. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildirileri*, Ed. M. Naci Önal, C. 1, 22-24 Aralık 2011 Muğla, s.527-541.
- DEMİRKAN, Tarık, *Macar Turancıları*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2000.
- DOĞAN, İsmail, “Macar Ulusal Kimliğinin Oluşumunda Türk Etkisi”, *Ankara Üniversitesi Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, c.47, S.2 (2007), s.1-12.
- ECKHART, Ferenc, *Macaristan Tarihi*, Macarcadan Çeviren: İbrahim Kafesoğlu, 2. Basım, TTK, Ankara 2010.
- EREN, “Armin Vambery”, *Türklük Bilimi Sözlüğü – I. Yabancı Türkologlar*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu Yayınları, S. 705, Ankara 1998.
- FARKAS, İldikó, “A Turánizmus” (Turancılık), *Magyar Tudomány*, 7. Szám, 1993, s.860-868.
- GÜNGÖRMÜŞ, Naciye, *Macaristan’da Değişim ve Demokrasiye Geçiş (1989-1990)*, KÖKSAV Yayınları, Ankara 2010.
- HORVÁTH, Béla, *Anadolu 1913*, Çev: Tarık Demirkan, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2010.
- KORKUT, Umut, “Resentment and Reorganization Anti-Western Discourse and The Making of Eurasianism in Hungary”, *Acta Slavica Iaponica*, Tomus 38. s.71-90.
- KOWALCZYK, Michal, “Hungarian Turanism. From the Birth of the Ideology to Modernity- an Outline of the Problem”, *Historia i Polityka*, No.20 (27), 2017, s.49-63.
- LENDVAI, Paul, *Hungary Between Democracy and Authoritarianism*, Translated by: Keith Chester, Columbia University Press, New York, 2012.
- LİGETİ, Lajos, *Bilinmeyen İç Asya*, (Çev. Sadrettin Karatay), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1986.
- Manual on the Turanians and Pan-Turanianism, Compiled by the Geographical Section of the Naval Intelligence Division*, Naval Staff, Admiralty, London: Published by His Majesty’s Stationery Office by Frederick Hall at the University Press, Oxford, 1918.
- NÉMETH, Gyula, *A Honfoglaló Magyarság Kialakulása*, (Yurt Tutan Macarlık) Budapest 1930.
- OLÁH Péter, “A török és a magyar turanizmus kapcsolata a 20. század első felében (20. Yüzyılın İlk Yarısında Türk Ve Macar Turancılığı İlişkisi)”, *Keletkutatás* (Doğu Araştırmaları), Bahar 2012, s. 67-86.
- ÖNEN, Nizam, *İki Turan Macaristan ve Türkiye’de Turancılık*, İletişim Yayınları, İstanbul 2005.
- ÖZ, Ayşe, “Orta Çağ Macar Kroniklerinde Hun-Macar Akrabalığı”, *DTCF Dergisi*, 57/2, 2017, s.1474-1490.

- ÖZCAN, Altay Tayfun “Macar Papaz Julian’ın 1237 Tarihli Moğol Raporu”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, Ankara 2010, S. 48, C. 29, s. 89-99.
- ÖZDOĞAN, Günay Göksu, “Turan”dan “Bozkurt”a Tek Parti Döneminde Türkçülük (1931-1946), İngilizceden Çeviren, İsmail Kaplan, İletişim Yayınları, 4. Baskı, İstanbul 2015.
- ÖZKIRIMLI, Umut, *Milliyetçilik Kuramları*, Doğu Batı, 7. Basım, Ankara 2017.
- PÁL Teleki, Bevezető, (önsöz), *Turán*, 1913, S. 1.
- PUSZTAY, János, *Az Ugor-Török Háború Után*, Magvető Kiadó, Budapest 1977.
- UNGYVARY, Krisztina, “Turanism: The “New” Ideology of the Far Right”, *The Budapest Times*, 5 February 2012, <http://budapesttimes-archiv.bzt.hu/2012/02/05/turanism-the-new-ideology-of-the-far-right/>, (E. T. 04.01.2019).
- USLU, Ateş, “Macaristan’da Milliyetçilik ve Turancılık: Jobbik Örneği”, *21. Yüzyıl*, Sayı:62, Şubat 2014, s. 67-72.
- VÁMBÉRY, Ármin, *A Magyarok Eredete*, (Macarların Kökeni), Budapest 1882.
- VÁMBÉRY, Ármin, *A Magyarság Bölcsőjénél, A Magyar-Török Rokonság Kezdeté És Fejlődése*, (Macarların Beşiğinde, Macar-Türk Akrabalığının Doğuşu ve Gelişimi), Atheneum, Budapest, 1914.
- VARDY, Steven Bela, “The Impact of Trianon upon Hungary and the Hungarian Mind: The Nature of Inter War Hungarian Irredentism”, *Hungarian Studies Review*, X.1, 1983, s.21-42.
- VÁSÁRY, István, “Bilim Adamı Ármin Vámbéry”, Çev. Alev Duran, *Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 2, S. 1, s. 12-24.
- ZEMBLÉNİ, Arpád, *Turáni Dalok*, (Turancılık Şiirleri (Şarkıları), Budapest 1910.
- ZIMONYI, István, “Macaristan’daki Türkoloji Çalışmaları”, *Yeni Türkiye Dergisi*, Sayı:43, Yıl:8, Ocak-Şubat 2002, s.46-49.
- “Körösi Csoma Sándor”, *Magyar Tudományos Akadémia*, <http://csoma.mtak.hu/hu/index.htm>, (E. T. 05.01.2019).
- <http://kurultaj.hu/>. (E. T. 05.01.2019).
- <http://kurultaj.hu/kurultaj/> (E. T. 05.01.2019).
- <http://lexikon.katolikus.hu/G/Gergely%20barat.html>, (E. T. 05.01.2019).
- <http://magyarokszovetsege.network.hu/>. (E. T. 05.01.2019).
- http://real-j.mtak.hu/10680/1/MTA_Turan_1933.pdf (E. T. 05.01.2019).
- <https://adtplus.arcanum.hu/en/search/results/?list=eyJxdWVyeSI6ICJ0dXJcdTAwZTFuIn0> (E. T. 15.01.2019).
- http://www.magyszemle.hu/cikk/julianus_barat , (E. T. 04.01.2019).
- <https://korosicsomatarsasag.hu/> (E. T. 05.01.2019).
- <https://www.jobbik.com/>. (E. T. 05.01.2019).